

ks. Stanisław Łabendowicz

Katecheza dzieci i młodzieży w czasie pandemii Covid-19

Catechesis of children and youth during the Covid-19 pandemic

Summary

The Covid-19 pandemic forced the need for distance learning, and the resulting isolation of people resulted in the temporary closure of educational institutions. Teachers and students had to adapt to a new situation – virtual learning using new information and communication technologies. It can be said that the pandemic accelerated the process of applying modern information technologies in the teaching-learning process. This situation also affected teachers of religion (catechists) and children and young people catechized by them. They had to get used to the fact that at this point the place of catechesis would be cyberspace, and not the real world – catechesis at school. While the virtual world is now part of reality for students, it can be challenging for educators. This article examines new information technologies in the service of catechesis. The need to deepen the information competences of a religion teacher was shown and examples of the use of digital tools in religion lessons were given. New technologies have created more opportunities for education and school catechesis to bring the truth of salvation, which teachers of religion should use with great advantage.

Key words: catechesis, school, pandemic, multimedia, new information technologies.

Pandemia Covid-19 i związana z nią izolacja ludzi spowodowały okresowe zamknięcie placówek oświatowych. Nauczyciele i uczniowie musieli przystosować się do nowej sytuacji – nauczania wirtualnego za pomocą nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Można powiedzieć, że dzięki pandemii został przyspieszony proces, który i tak był nieunikniony, a mianowicie szersze zastosowanie współczesnych technologii informacyjnych w procesie nauczania-uczenia się. Pandemia niejako wymusiła na nauczycielach oraz uczniach konieczność dostosowania się do nowej formy edukacji. Sytuacja ta dotknęła również nauczycieli religii (katechetów) oraz dzieci i młodzieży przez nich katechizowanych. Musieli się oni przyzwyczaić do tego, iż w tym momencie miejscem katechizacji stanie się cyberprzestrzeń, a nie świat realny – katecheza w szkole. O ile dla uczniów świat wirtualny stanowi obecnie część rzeczywistości, o tyle dla pedagogów może on stwarzać pewne wyzwanie. Jednak i oni, zwłaszcza katecheci, winni zaakceptować zastany stan rzeczy i podporządkować się stawianym przez niego wyzwaniom, gdyż – jak głosił Ojciec Święty Jan Paweł II – „powinnością członków Ludu Bożego jest twórcze wykorzystywanie nowych odkryć i technologii dla dobra ludzkości i do realizacji Bożego planu wobec świata”¹. Słowa

¹ Jan Paweł II, „Misja Kościoła w erze komputerów”. *Orędzie na 24. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan, 24 stycznia 1990 r.

papieża-Polaka potwierdził jego następca papież Benedykt XVI, który zauważył, iż: „Wierzący dostrzegają bowiem coraz bardziej, że jeśli Dobrej Nowiny nie będzie można poznać także w świecie cyfrowym, to może być ona nieobecna w doświadczeniu wielu osób, dla których ta przestrzeń egzystencjalna jest ważna. Świat cyfrowy nie jest światem paralelnym ani czysto wirtualnym, lecz dla wielu ludzi, zwłaszcza najmłodszych, stanowi część codziennej rzeczywistości”².

1. Nowe technologie informacyjne w służbie katechezy

Zaistniała sytuacja pandemii niemal z dnia na dzień wymusiła konieczność organizacji i prowadzenia nauczania na odległość, stawiając nauczycieli wszystkich przedmiotów wobec zupełnie nowych wyzwań. Dla wielu pedagogów, zdobywających swoje doświadczenia zawodowe przy pomocy doskonalonych przez lata metod tradycyjnego nauczania, nagłe przeniesienie dydaktyki w świat wirtualny stało się porównywalne do nauki obcego języka lub zwiedzania nieznanego miasta bez dobrego planu, czy pomocy doświadczonego przewodnika. Tę sytuację nie można jednak postrzegać jako wynik osobistych zaniedbań nauczycieli, a tym bardziej braku dydaktycznych kompetencji. Nieoczekiwana pandemia Covid-19 sparaliżowała świat niemal we wszystkich płaszczyznach życia społecznego, stawiając odpowiedzialnych za jego funkcjonowanie wobec realnych zagrożeń i wynikających z nich nowych problemów oraz zadań, z którymi do tej pory nie trzeba było się mierzyć. Wprowadzone ograniczenia nie ominęły też nauczania religii w polskiej szkole³.

Asymilacja nowoczesnych technologii informacyjnych i zmiana modelu nauczania z wykorzystaniem tych technologii to ważne wyzwanie dla dzisiejszej szkoły. Dynamiczny i ciągły rozwój nauki i technologii w zakresie technik komputerowych i informacyjnych oraz telekomunikacji cyfrowej oddziałuje tak dalece na życie społeczno-gospodarcze i kulturę w rozwiniętych społeczeństwach, że umiejętność stosowania narzędzi tych technik należy do podstawowych kompetencji współczesnego człowieka⁴. Współczesna szkoła jeszcze przed pandemią stała się wobec konieczności wprowadzania i stosowania technologii komputerowych, w przeciwnym razie nie byłaby w stanie przygotować swoich uczniów do wymagań życia zawodowego i codziennego w powstającym społeczeństwie informacyjnym. Jednak nowoczesne media edukacyjne nie były zbyt często stosowane podczas zajęć edukacyjnych z przedmiotów innych niż informatyka czy technologie informacyjne⁵.

² Benedykt XVI, „*Portale społecznościowe: bramy prawdy/wiary, nowe przestrzenie dla ewangelizacji*”. *Oreędzie na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan, 24 stycznia 2013 r.

³ Por. R. Buchta, R. Kaczmarek, S. Mandrysz, *Szkolne nauczanie religii i katecheza wobec Covid 19*, <https://wk.archidiecezjakatowicka.pl/images/2021/pandemia.pdf>, dostęp online: 26.11.2021.

⁴ Por. W. Strykowski, *Kompetencje medialne: pojęcie, obszary, formy kształcenia*, w: *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy*, red. W. Strykowski, W. Skrzydlewski, Poznań 2004, s. 31-39; D. Fołtyn, *Człowiek wobec mediów. Media wobec człowieka*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2020 nr 1 (77), s. 9-18.

⁵ B. Jakubczak, *Projektowanie zajęć dydaktycznych z wykorzystaniem tablicy interaktywnej SMART Board*, https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/10837/1/BozenaJakubczak_tablice_interaktywne1.pdf, dostęp online: 26.11.2021.

Nowe technologie informacyjne, w tym narzędzia czy aplikacje internetowe, ze względu na zasięg, atrakcyjną formę i oddziaływanie polisensoryczne⁶ mają coraz większy wpływ na odbiorców: dzieci i młodzież, rodziców, a także samych nauczycieli. Młode pokolenie wzorcowo posługuje się nowymi technologiami informacyjnymi, niejednokrotnie wykorzystując te umiejętności w celu zdobycia wiedzy. Dynamiczny rozwój nowych technologii wpływa na wszystkie sfery życia, komunikację interpersonalną, a także edukację. Dzięki nowym technologiom dzisiejsze pokolenie pozyskuje wiedzę, umiejętności, zdobywa nowe kompetencje⁷ w cyberprzestrzeni. To w cyberprzestrzeni dokonuje się wymiana myśli, nawiązywanie nowych kontaktów, poznawanie różnych dziedzin nauki. Zdalne nauczanie w szkołach w czasie pandemii pozwoliło odkryć bogactwo narzędzi, których wykorzystanie było niezbędne w celu prowadzenia procesu dydaktycznego⁸. Wobec tych zmian technologicznych Kościół nie może być obojętny. Nowe technologie stanowią wyzwanie, a cyberprzestrzeń staje się kolejnym obszarem działań duszpasterskich i katechetycznych.

Nowe technologie informacyjne w służbie przekazu wiary są dziś jego nieodłącznym narzędziem. Ojciec Święty Jan Paweł II w *Liście apostolskim do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu* z 25 stycznia 2005 r. stwierdza, że Kościół „zdaje sobie sprawę, że stosowanie nowoczesnych technik i technologii przekazu społecznego jest integralną częścią jego misji w trzecim tysiącleciu. Świadomość tego sprawia, że społeczność chrześcijańska poczyniła znaczne postępy w wykorzystywaniu środków społecznego przekazu w takich dziedzinach, jak informacja religijna, ewangelizacja i katecheza”⁹. Korzystanie z nowych technologii staje się koniecznym elementem współczesnej katechezy. Narzędzi jest tak wiele, że często nie wiadomo, które wybrać. Najlepsze to te, które są proste i praktyczne zarówno dla nauczyciela, jak i dla uczniów. Przygotowując zdalne lekcje religii, warto pamiętać, żeby koncentrować się na człowieku i jego relacji z Bogiem, a nie tylko na technologii i ilości przekazywanego materiału. Portale edukacyjne i społecznościowe, które zaadresowane są w szczególności do nauczycieli religii, zawierają zagadnienia metodyczne i merytoryczne. Na portalach edukacyjnych znajdują się nie tylko pomoce do nauczania religii, ale także liczne artykuły dotyczące awansu zawodowego, scenariusze lekcji, przedstawień czy rekolleksji szkolnych. Nauczyciele religii, dostosowując się do zmian zachodzących w edukacji, coraz częściej pozyskują wiedzę z zasobów internetowych, by wykorzystać ją podczas głoszenia słowa Bożego¹⁰. Mówiąc o nowych

⁶ P. Mąkosa, *Miejsce i rola współczesnych mediów w katechezie*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 2013, t. 60, nr 5, s. 115; D. Fołtyn, *Środowisko cyfrowe jako naturalny obszar funkcjonowania współczesnego człowieka w świetle nowego Dyrektorium o katechizacji*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2021 nr 1 (81), s. 39-46.

⁷ Por. A. Iwanicka, *Cyberprzestrzeń jako miejsce nowej edukacji medialnej*, w: *Media-Edukacja-Kultura. W stronę edukacji medialnej*, red. W. Skrzydlewski, S. Dylak, Poznań-Rzeszów 2012, s. 252-260.

⁸ R. Buchta, R. Kaczmarek, S. Mandrysz, *Szkolne nauczanie religii...*, jw.

⁹ Jan Paweł II, „Szybki rozwój”. *List apostolski do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu*, Watykan, 24 stycznia 2005 r., 2.

¹⁰ A. Niwiński, *Środki informatyczne w katechetycznej działalności Kościoła*, Kraków 2004; A. Zellma, *Edukacyjne i społecznościowe portale jako nowe przestrzenie w warsztacie pracy i doskonalenia kreatywnego nauczyciela religii*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 2012, t. 59, nr 4, s. 198.

technologiach w posłudze katechetycznej, należy zwrócić uwagę na połączenie e-learningu¹¹, czyli kształcenia na odległość, z klasyczną edukacją¹². Elastyczność tych metod pracy wpływa między innymi na jakość nauczania problemowego. Niemniej jednak sukces zależy od „równowagi między komputerem postrzeganym jako narzędzie dostarczające informacji i narzędziem pozwalającym na jej interpretację i na budowanie wiedzy”¹³.

Pod względem organizacyjnym nauczanie na odległość jest odpowiedzią na trudności związane z fizycznym dostępem uczniów do kształcenia tradycyjnego, ale posiada ono także inne walory, np. możliwość uczenia się w dowolnym czasie i miejscu, niższe koszty uczenia się, brak konieczności dojeżdżania na zajęcia, elastyczność w planowaniu zajęć¹⁴. Wśród głównych zalet stosowania nowoczesnych technologii na lekcjach, w tym także na religii, wymienia się następujące¹⁵: indywidualizacja nauczania, lepszy dostęp do zasobów edukacyjnych, interaktywne nauczanie, zmiana paradygmatu edukacji, atrakcyjność, wzbudzanie motywacji uczących się. Nie brak też mankamentów tej formy kształcenia, wśród których można wymienić trudności w skupieniu się, konieczność posługiwania się skomplikowanymi technologiami informatycznymi, osłabienie interakcji społecznych czy relatywnie słaby kontakt uczniów z nauczycielem¹⁶. Można również wskazać szereg innych wad i ograniczeń, takich jak: zawodność technologii, łatwość rozluźnienia kontaktu między nauczycielem i uczniem z przyczyn technologicznych, syndrom samotności w Sieci, brak bezpośredniego kontaktu fizycznego między uczniem a nauczycielem (odpersonalizowanie kształcenia), brak możliwości stosowania technik bezpośredniego przymusu (motywacji) ze strony nauczyciela i inne¹⁷. Wymienione wady nie niwelują jednak nowatorstwa, zalet i szerokich możliwości elektronicznej edukacji zdalnej, która nie aspiruje przecież do wyeliminowania czy całkowitego zastąpienia edukacji tradycyjnej, a jedynie stanowi cenną opcję edukacyjną w erze społeczeństwa wiedzy¹⁸. Reasumując, oprócz pozytywów wynikających ze stosowania tych technologii w edukacji, istnieje wiele trudności¹⁹ wpływających na jakość pracy dydaktycznej. Z jednej strony są to problemy techniczne czy finansowe związane z wysokimi kosztami tych

¹¹ E-learning – nauczanie na odległość składa się z czterech podstawowych elementów: prezentacji wiedzy, wiadomości, ćwiczeń utrwalających oraz ewaluacji.

¹² Kształcenie mieszane (*blended learning*) wymaga określenia podziału zadań edukacyjnych na takie, które będą realizowane w sposób tradycyjny i na takie, które będą podejmowane przez uczniów w trybie e-nauczania, w: *Leksykon e-nauczania*, red. R. Tadeusiewicz, R.S. Choraś, R. Rudowski, Łódź 2007.

¹³ D. Sankowski, *Nowe technologie informatyczne w służbie edukacji szkolnej*, „Automatyka” 2007, t. 11, z. 3, s. 460.

¹⁴ G. Godawa, K. Kutek-Sładek, *Zdalne nauczanie w sytuacji pandemii covid-19 w opinii rodziców uczniów szkół podstawowych*, „Roczniki Pedagogiczne” 2020, t. 12 (48), nr 4, s. 122; D. Fołtyn, *Zdalne nauczanie religii w czasie epidemii COVID-19. Studium teoretyczne*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2020 nr 3-4 (78-79), s. 105-114.

¹⁵ Por. L. Hojnacki, *Mobilna edukacja. M-LEARNING, czyli (r)ewolucja w nauczaniu. Przewodnik dla nauczycieli*, Warszawa 2011.

¹⁶ G. Godawa, K. Kutek-Sładek, *Zdalne nauczanie...*, s. 122.

¹⁷ A.K. Stanisławska, *Różnice i podobieństwa, zalety i słabości nauczania przez Internet versus nauczanie tradycyjne*, w: *Konferencja szkoleniowa „E-learning w szkolnictwie wyższym”*. Bydgoszcz 2003.

¹⁸ B. Jakubczak, *Kształcenie zdalne przez Internet jako urzeczywistnienie idei edukacji bez granic*, <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/1027/1/BJakubczak2.pdf>, dostęp online: 26.11.2021.

¹⁹ Por. L. Hojnacki, *Pokolenie m-learningu – nowe wyzwanie dla szkoły*, „E-mentor” 2006, t. 13, nr 1, s. 23-27.

urządzeń. Z drugiej strony dotyczą one braku odpowiednich sprawności informacyjno-cyfrowych nauczycieli. Niewątpliwie współczesna technika i jej rozmaite technologie odgrywają obecnie kluczową rolę w edukacji na odległość. Należy jednak skoncentrować się na wynikach osiąganych przez uczestników owych procesów, a nie na samej technologii, jako takiej, będącej nośnikiem informacji. Kluczem do efektywnej edukacji zdalnej jest koncentracja na edukacyjnych potrzebach ucznia oraz diagnoza motywacji, siły wewnętrznego przymusu uczącego się, co determinuje odpowiedni dobór metod i środków dydaktycznych²⁰.

2. Pogłębienie kompetencji informacyjnych nauczyciela religii

Jednym z zadań nauczyciela religii w szkole jest dbanie o integralne wychowanie uczniów²¹. Posługa ta realizowana jest poprzez podejmowane przez katechetę działań w obszarach: dydaktycznym, wychowawczo-profilaktycznym i ewangelizacyjnym²². W obliczu wezwania, jakim jest praca z pokoleniem IT, nauczyciel religii, tak jak inni nauczyciele, ma obowiązek dbać o dobro każdego ucznia i troszczyć się o jego wszechstronny rozwój i wspierać uczniów w odpowiedzialnym korzystaniu z nowych technologii. I tu pojawia się wyzwanie dla nauczyciela religii, a mianowicie kształcenie się w zakresie technologii informacyjnych. W związku z tym zasadne wydaje się włączenie do posługi katechetycznej umiejętności kreatywnego posługiwania się IT. Wprowadzenie technologii informacyjnych do procesu dydaktycznego wymaga dokonania zmian w świadomości nauczycieli, ich wiedzy, umiejętności oraz postawy w stosunku do technologii i nauczania przy pomocy IT. Efektywne stosowanie tych narzędzi wymaga permanentnego udoskonalenia nowych metod pracy; zintegrowania programów nauczania, materiałów dydaktycznych z zasobami sieciowymi i aplikacjami mobilnymi; doskonalenia umiejętności i kompetencji nauczycieli religii²³.

Do wielorakich kompetencji nauczyciela religii zalicza się także umiejętności związane z inicjowaniem interakcji społecznych, kontaktów interpersonalnych, kooperacją w zespole, negocjacjami. Określa się je jako kompetencje współdziałania lub jako kompetencje społeczne. W całościowo ujmowanych predyspozycjach i zdolnościach nauczyciela religii istotne miejsce zajmują kompetencje kreatywne. Wyrażają się one przede wszystkim w zdolności do twórczego stylu pracy dydaktyczno-wychowawczej. Z powyższymi umiejętnościami wiążą się kompetencje informatyczne. Dotyczą one korzystania z nowoczesnych źródeł informacji. Kompetencje takie posiada nauczyciel religii, który umie odnajdywać informacje w różnych źródłach (także w bazie danych, Internecie) i dokonywać ich selekcji oraz sprawnie posługiwać się np. projektorem multimedialnym, Internetem, urządzeniami odtwarzającymi. Istotne są także umiejętności związane z tworzeniem prezentacji multimedialnych i stron internetowych

²⁰ D. Fołtyn, *Wychowanie dzieci i młodzieży do odpowiedzialnego korzystania ze środków społecznego przekazu*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2019 nr 1 (73), s. 80-86; D. Korzan, *Ewolucja kształcenia zdalnego*, <http://www.korzan.edu.pl/pdf/zdalne.pdf>, dostęp online: 26.11.2021.

²¹ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, 84, 91.

²² A. Zellma, *Aktywność nauczyciela religii w przeciwdziałaniu agresji elektronicznej wśród młodzieży*, „Studia Elbląskie” 2014, nr 15, s. 333-343.

²³ Por. M. Dziedzic, *Wybrane aspekty stosowania technologii mobilnych w edukacji językowej*, w: *Spółczesność. Edukacja. Język*, t. 3, red. J. Piekarski, A. Nowacka, E. Chojnacka, L. Tomaszewska, A. Grażul-Luft, A. Araucz, Płock 2015, s. 50.

oraz udostępnianiem ich za pośrednictwem własnych, autorskich rozwiązań metodycznych i wychowawczych. Nauczyciel religii powinien posiadać wielorakie kompetencje – zarówno prakseologiczne, jak i osobowościowe. Chodzi tutaj o wielostronną wiedzę, zdolności i umiejętności, których opanowanie i doskonalenie pełni istotną rolę w pracy katechetycznej.

Wielorakie kompetencje nauczyciela religii stanowią także niezbędny warunek do osiągnięcia sprawności dydaktyczno-metodycznej, pedagogicznej, interpretacyjnej i komunikacyjnej. Decydują o postawie, jaką przejawia katecheta w toku projektowania i realizacji zajęć. Mają wpływ na kontakty interpersonalne nauczyciela religii z uczniami, zwłaszcza w zakresie komunikowania się i interakcji społecznych, zachodzących w toku lekcji religii. Kompetencje – zwłaszcza merytoryczne, metodyczne, interpretacyjne, realizacyjne, pedagogiczne, współdziałania, komunikacyjne, moralne, kreatywne – wpływają na skuteczność działań edukacyjnych, jakie podejmuje nauczyciel religii w szkole. Przy czym świadomość katechety co do posiadanych umiejętności jest tutaj niezbędna. Wielorakie kompetencje nauczyciela religii decydują także o jakości podejmowanej przez niego współpracy z dyrekcją i z rodzicami. Z uwagi na fakt, że permanentnie zmieniająca się rzeczywistość szkolna wymusza na nauczycielach religii ciągłe doskonalenie posiadanych kompetencji i zdobywanie nowych, są oni zobligowani do podejmowania aktywności własnej w zakresie dokształcania i doskonalenia zawodowego oraz permanentnej formacji duchowej. Tylko wówczas katecheta staje się zdolny do nieustannego stawania się autentycznym nauczycielem, wychowawcą i świadkiem wiary, ukierunkowanym na dobro uczniów i zdolnym do autentycznego dialogu w różnych sytuacjach edukacyjnych²⁴.

Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni posiadać kompetencje informacyjne, mieć wiedzę i umiejętności do włączenia nowoczesnych technologii do codziennej pracy dydaktycznej²⁵, które określa się mianem triady edukacyjnej: nauczyciel-technologie informacyjno-komunikacyjne-uczeń. Kreatywny katecheta to ten, który odpowiada na nowe wyzwania, tworzy oryginalne rozwiązania i poszukuje nowatorskich sposobów przyczyniających się do rozwoju osobowościowego zarówno katechizującego, jak i katechizowanego, także w zakresie wykorzystywania nowych technologii. Znakomitym obszarem do rozwijania kompetencji jest świat nowoczesnych technologii cyfrowych w nauczaniu religijnym, bowiem „technologia wyzwala kreatywność”²⁶. Dzisiaj środki społecznego przekazu stają się „areopagiem współczesnym”, który jednoczy ludzkość. Wykorzystywanie środków społecznej komunikacji wymaga od pracowników katechezy poważnej troski o poznanie, kompetencję oraz umiejętne i aktualne ich wykorzystanie (DOK 161).

Kompetencje informacyjne opierają się na podstawowych umiejętnościach w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych wykorzystywania komputerów do uzyskiwania, oceny, przechowywania, tworzenia, prezentowania i wymiany informacji oraz do porozumiewania się i uczestnictwa w sieciach współpracy

²⁴ Tamże.

²⁵ M. Kowaluk-Romanek, *Nowoczesne technologie w edukacji – kompetentny nauczyciel potrzebny od zaraz*, w: *Nowoczesne media w przestrzeniach edukacyjnych*, red. W. Czerski, R. Wawer, Lublin 2015, s. 83.

²⁶ A. Pezda, *Koniec epoki kredy*, Warszawa 2011, s. 17.

za pośrednictwem Internetu²⁷. Oczekuje się od nauczyciela religii wykazania się znajomością nowoczesnych środków informacyjno-komunikacyjnych oraz umiejętnego ich zastosowania w pracy z uczniem na rzecz ucznia. Istotne jest, by współczesny nauczyciel religii nie tylko wykorzystywał do swej katechetycznej posługi edytory tekstu czy pocztę elektroniczną, ale również korzystał z nowoczesnych aplikacji sieciowych i rozwijał w sobie umiejętności posługiwania się tymi narzędziami w celach katechetycznych czy duszpasterskich.

Zdaniem B. Majkut-Czaroty kompetencje informacyjne obejmują: „umiejętność wykorzystywania komputera i innego sprzętu technicznego, posługiwania się Internetem, opracowywania autorskich programów i udostępniania ich w sieci, jak również umiejętność wykorzystywania nowoczesnych technologii w procesie projektowania i realizowania własnego rozwoju i organizowania nauki uczniów”²⁸. Niewystarczający poziom tych kompetencji może stanowić barierę. Dlatego zasadnym jest intensywne kształtowanie tych kompetencji w ramach studiów, szkoleń, warsztatów, e-konferencji. Legitymowanie się kompetencjami informacyjnymi pomaga nie tylko w samodzielnym zdobywaniu wiedzy, ale przede wszystkim przyczynia się do rozwoju intelektualnego poprzez umiejętność selekcjonowania, syntetyzowania i prezentowania informacji w nowy, kreatywny sposób.

We współczesnym świecie konieczne jest permanentne kształcenie nauczycieli religii²⁹, gdyż jest to spowodowane między innymi szybkim rozwojem nowoczesnych technologii. Zadaniem nauczycieli religii, podobnie jak pozostałych nauczycieli jest przygotowanie uczniów do funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym, towarzyszenie im, wspieranie i wspomaganie w warunkach „kultury myślenia”³⁰. W ramach swych kompetencji nauczyciel, organizując swą pracę dydaktyczno-metodyczną, powinien sprawnie wykorzystywać „instrumentarium medialne”³¹, czyli pomoce naukowe i środki dydaktyczne z najnowszymi technologiami informacyjnymi, określane jako „środki medialne”. Nauczyciele, bogatsi w doświadczenie i wiedzę, lepiej zdobywają w sieci informacje i potrafią się odnieść krytycznie do wyszukanych treści.

Nauczyciel religii posiadający kompetencje informacyjne korzysta więc z nowoczesnych źródeł informacji, potrafi wyszukiwać informacje w Internecie, dokonać analizy i selekcji. Nie tylko biele posługuje się urządzeniami mobilnymi, ale przede wszystkim wykazuje się umiejętnościami wykorzystywania tych kompetencji do posługi katechetycznej. W ten sposób niejednokrotnie przyczynia się do „budowania autentycznych relacji interpersonalnych i wspomagania wychowanków w nawiązaniu osobistego dialogu z Bogiem oraz wzbudza zainteresowanie lekcjami religii”³². Katecheza XXI wieku to głoszenie Dobrej Nowiny o Jezusie nie tylko podczas spotkania twarzą w twarz katechizowanego z katechizowanym, ale coraz częściej to tworzenie tak zwanej e-katechezy.

²⁷ E. Lewicka-Mroczyk, J. Krajka, *Kompetencje uczenia się i kompetencje informatyczne jako metakompetencje w procesie uczenia się języka obcego – o rozwijaniu kompetencji kluczowych dzieci*, „Poliglota” 2011, t. 13, nr 1.

²⁸ B. Majkut-Czarota, *Kompetencje informatyczne nauczycieli klas I-III w reformowanej szkole*, w: *Kompetencje nauczycieli w reformowanej szkole*, red. M.T. Michalewska, Katowice 2003.

²⁹ T. Panuś, *Formacja nauczycieli religii katolickiej w Polsce*, „Studia Katechetyczne” 2010, nr 1, s. 252-265.

³⁰ A. Cichocki, *Wymiary kompetencji informacyjno-medialnych nauczyciela*, w: *Media elektroniczne w życiu dziecka w kontekście wartości wychowawczych oraz zagrożeń*, red. J. Izdebska, Białystok 2008.

³¹ Por. W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pieluchowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Poznań 2003, s. 22-31; D. Fołtyń, *Człowiek wobec mediów...*, jw.

3. Przykłady zastosowania narzędzi cyfrowych na lekcjach religii

Spośród narzędzi cyfrowych stosowanych w nauczaniu, w tym na lekcjach religii, coraz większą popularnością cieszą się aplikacje mobilne. Aplikacja mobilna to oprogramowanie przeznaczone do urządzeń przenośnych (tabletów, telefonów komórkowych, smartfonów). Zastosowanie tego typu urządzeń na lekcji religii może wspomagać ucznia w procesie uczenia się, przyswajania wiedzy religijnej. Dzięki zastosowaniu wybranych aplikacji nauczyciel religii wprowadza nową jakość na lekcjach. Uczeń natomiast zamiast opanowywania w sposób pamięciowy treści może uczestniczyć w bardziej wielostronnym i skutecznym procesie uczenia się³³. Wykorzystywanie technologii informacyjnych podczas lekcji religii stanowi już część rzeczywistości szkolnej oraz nauki uczniów. Interaktywna nauka wymaga większego zaangażowania uczniów, którzy muszą stać się aktywnymi uczestnikami swojej edukacji. W efekcie znacznie poprawia się skuteczność nauczania oraz zwiększa się poziom motywacji i satysfakcji uczniów. Nauczyciel może realizować edukację interaktywną różnymi metodami i przy użyciu różnych środków dydaktycznych³⁴. Edukacja interaktywna wspiera tradycyjne metody nauczania, umożliwiając dużą indywidualizację nauczania. Stwarza również doskonałą możliwość pracy projektowej z grupą uczniów. Zastosowanie nowoczesnych rozwiązań z zakresu technologii informacyjno-komunikacyjnej pozwala na większe niż w nauczaniu klasycznym zaangażowanie uczniów, którzy rozwiązując interaktywne zadania, biorą większą odpowiedzialność za rozwój współczesnej edukacji.

Tablica interaktywna oraz aplikacja Web 2.0 wspierająca proces uczenia się i nauczania

Tablica interaktywna jest nowoczesnym narzędziem multimedialnym, wykorzystywanym nie tylko w przedszkolu czy szkole podstawowej, ale także na uczelniach wyższych. Dzięki interaktywności uczeń łatwiej przyswaja wiedzę, a przekaz na lekcji staje się bardziej zrozumiały. Dodatkowym atutem jest fakt, iż stosowanie tablicy interaktywnej wspomaga również proces dydaktyczny u uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Każda tablica interaktywna wyposażona jest w oprogramowanie do tworzenia interaktywnych zadań. Współczesny nauczyciel może również korzystać z darmowych aplikacji przygotowujących e-zadania dla ucznia.

Tablica multimedialna to urządzenie niewątpliwie usprawniające pracę nauczyciela zwłaszcza w dobie zdalnego nauczania. Wykorzystanie jej możliwości wiąże się oczywiście z koniecznością pracy w pracowni szkolnej, ale z pewnością wysiłek ten się opłaca – obraz z tablicy można z łatwością wysłać do naszych uczniów (udostępnić) np. za pośrednictwem środowiska MS Teams³⁵. Tablica interaktywna i jej oprogramowanie pozwalają z łatwością prezentować

³² A. Zellma, *Kompetencje nauczyciela religii jako perspektywa efektywności edukacyjnej*, „Katecheta” 2009, nr 6, s. 5.

³³ K. Wiczorkowski, *Multimedia w nauczaniu*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. III, red. T. Pilch, Warszawa 2003, s. 434.

³⁴ R. Lorens, *E-podręczniki. Czy warto je stosować w nauczaniu?*, <https://www.mac.pl/z-klasa-ekspert/e-podreczniki-czy-warto-je-stosowac-w-nauczaniu>, dostęp online: 26.11.2021.

³⁵ T. Greczyło, *Tablica multimedialna a zdalne nauczanie*, <https://warsztatpracynauczycieli.blogspot.com/2020/10/tablica-multimedialna-zdalne-nauczanie.html>, dostęp online: 26.11.2021.

treści i ćwiczenia dydaktyczne zapisane w dowolnych formatach elektronicznych. Dzięki tym możliwościom nauczyciel może z powodzeniem realizować postulat powszechnego stosowania wizualizacji w procesie nauczania³⁶.

Należy oczekiwać, że uczniowie przyzwyczajeni do dynamicznych przekazów medialnych będą z większą uwagą i zainteresowaniem uczestniczyć w zajęciach edukacyjnych wzbogaconych o zdjęcia, filmy i interaktywne zadania czy przekazy z Internetu. Zwłaszcza, że mogą nie tylko oglądać, ale także wchodzić w fizyczne interakcje z materiałem ćwiczeniowym poprzez dotyk, zaznaczanie elementów przekazu, przesuwanie liter, liczb, słów i obrazów za pomocą swoich rąk. Uczniowie o specjalnych potrzebach są w stanie zobaczyć i odczytać informacje – mogą dotykać powierzchni tablicy, nawet wtedy, gdy nie mają dostatecznych umiejętności motorycznych, aby korzystać z komputerowych osiągnięć. Możliwości prezentacji dowolnego obrazu cyfrowego, jak również dźwięku powodują, że tablica interaktywna może wspierać prawie wszystkie metody nauczania, a nawet ułatwiać ich stosowanie. Jako przykład mogą posłużyć metody praktyczne, takie jak symulacja czy ćwiczenia interaktywne. Wspólne rozwiązywanie testów i zadań na tablicy pozwala na powtórzenie materiału i dyskusję.

Na tablicy interaktywnej mamy możliwość aktywnego odkrywania zależności, przesuwając obiekty, co pozwala pogłębiać zrozumienie wielu pojęć. Notowanie pomysłów na tablicy, zapamiętywanie ich w pamięci komputera i przywoływanie na życzenie ułatwia przeprowadzenie burzy mózgów lub rozwiązywanie problemów metodą projektów³⁷. Tablica interaktywna sama w sobie stanowi tylko środek dydaktyczny, sprzęt, dzięki któremu lekcje mogą stać się atrakcyjniejsze. Umiejętne korzystanie z tablic w procesie dydaktycznym zwiększy atrakcyjność zajęć, przyciągnie i zaangażuje uczniów, zmotywuje ich do doskonalenia swoich umiejętności. Interaktywna forma na zajęciach w edukacji wczesnoszkolnej będzie skutkować lepszymi wynikami w nauce na kolejnych etapach edukacyjnych. Nowe technologie, pomoce i środki dydaktyczne, narzędzia i innowacyjne programy edukacyjne dają współczesnemu nauczycielowi bardzo duże możliwości przeprowadzania interesujących lekcji. Wszystko po to, by szkoła nie była postrzegana jako nudna, zacofana, by uczniowie od początku swojej edukacji aktywnie włączali się w cały proces nauczania-uczenia się. Dzięki temu uczniowie swobodnie wejdą w dorosłe cyfrowe życie, będą wyposażeni w bogaty bagaż doświadczeń potrzebnych w dzisiejszym ciągle zmieniającym się cyfrowym świecie³⁸.

Podsumowując, korzyściami ze stosowania tablic interaktywnych w procesie dydaktycznym są: większe zainteresowania i zaangażowania uczniów podczas lekcji oraz w przygotowanie źródeł potrzebnych na lekcję; równoległe oddziaływanie na wiele zmysłów pozwala na szybkie i efektywne przyswajanie wiedzy i dłuższe zapamiętywanie; pomoc w skupieniu uwagi na trudniejszych i kluczowych kwestiach dzięki możliwości użycia kolorowych zakresień; łatwa wymiana materiałów dydaktycznych między nauczycielami oraz między nauczycielami a uczniami; mapy koncepcyjne, obrazy i grafiki pomogą wzrokowcom w zrozu-

³⁶ Instrukcja metodyczna dla nauczycieli. Tablica interaktywna SMART Board (modele SB640, SB660, SB680, SB690), plik PDF, <http://www.tablice.net.pl/szkolenia/>, dostęp online: 22.01.2013 r.

³⁷ B. Jakubczak, *Projektowanie zajęć dydaktycznych...*, jw.

³⁸ K. Ciemcioch, *Tablica interaktywna – nowoczesny środek dydaktyczny – wsparciem w edukacji wczesnoszkolnej (i nie tylko)*, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_19265_kp_2016_1_6_113/c/113-104.pdf, dostęp online 26.11.2021.

mieniu treści; możliwość dołączenia własnych notatek do materiałów; wykorzystanie w procesie dydaktycznym bez konieczności przechodzenia do pracowni komputerowej, ułatwienie powtarzania wiedzy i umiejętności zdobytych na poprzednich lekcjach; umożliwienie nagrywania lekcji w celu późniejszego ich analizowania”³⁹.

LearningApps

LearningApps to aplikacja mająca na celu wspieranie procesu uczenia się i nauczania za pomocą interaktywnych modułów. Moduły mogą być bezpośrednio wykorzystywane w nauczaniu lub też zmieniane albo tworzone przez użytkowników w Internecie. Aplikacje nie zawierają żadnych specjalnych ram lub konkretnego scenariusza lekcji. Są ograniczone wyłącznie do interaktywnej części. Dzięki tej aplikacji nauczyciel może przygotować pomoce IT i wykorzystać je na katechezie oraz opublikować przygotowaną publikację w sieci, udostępniając ją w ten sposób szerszemu gronu katechetów. LearningApps umożliwia tworzenie (oraz użytkowanie, współdzielenie i publikowanie) zadań edukacyjnych w sześciu kategoriach⁴⁰: Selekcja: quizy wielokrotnego wyboru, milionerzy, znaczenie w tekście, wykreślanek słowna; Przyporządkowywanie: puzzle, tabele, mapy, obrazy, memory w różnych wersjach; Porządkowanie: oś czasu i ustalanie kolejności; Pisanie: wisielec, krzyżówka, tekst z lukami, uzupełnianie tabeli, quiz; Narzędzia: głosowanie, matrix, czat, wspólne pisanie; kalendarz; mapa myśli, notatnik, tablica korkowa online; Gry i zadania dla większej liczby graczy. LearningApps.org jest „aplikacją Web 2.0 wspierającą proces uczenia się i nauczania za pomocą małych interaktywnych modułów. Istniejące moduły mogą być bezpośrednio wykorzystywane w nauczaniu, lub też zmieniane lub tworzone przez użytkowników w Internecie. Celem jest zebranie aplikacji wielokrotnego użytku i udostępnienie ich publicznie. Nauczyciel ma możliwość przypisywania klasom określonych ćwiczeń, poprawiania zadań utworzonych przez uczniów, wysyłania uczniom wiadomości. Ćwiczenia i zadania interaktywne mogą tworzyć także uczniowie, dzięki czemu dużo chętniej angażują się w naukę”⁴¹.

E-podręcznik do nauczania religii

Wraz z pojawieniem się w Polsce e-podręczników do różnych przedmiotów ogólnokształcących na rynku ukazały się także multibooki do nauczania religii rzymskokatolickiej, stanowiące elektroniczną wersję podręcznika wzbogaconą o elementy multimedialne. Zawierają one zadania interaktywne, dzięki którym uczniowie utrwalają swoją wiedzę, a także rozwijają kreatywność. Poza tym każdy multibook zawiera dodatkowe nagrania dźwiękowe umożliwiające wysłuchanie fragmentów Pisma Świętego czy pieśni i piosenek religijnych. Atutem tych multibooków jest prosta nawigacja, a dodatkowe aplikacje: piosenki, grafiki, zdjęcia, zadania interaktywne działają niezależnie od oprogramowania dołączonego do konkretnej tablicy interaktywnej. Kolejnym plusem e-podręczników

³⁹ M. Dąbkowska-Wilczek, *Wykorzystanie tablic interaktywnych w praktyce – cz. I*, <https://www.e-korepetycje.net/artykuly/wykorzystanie-tablic-interaktywnych-w-praktyce-cz-1>, dostęp online: 26.11.2021.

⁴⁰ M. Forkiewicz-Borkowska, *Wszystko w jednym*, „Głos Nauczycielski” 2013, nr 37.

⁴¹ *Programy i aplikacje do zadań interaktywnych. LearningApps*, <https://webowadbp.wixsite.com/interaktywne-zadania/learningapps>, dostęp online: 26.11.2021.

jest funkcja dodawania własnych materiałów do istniejącej bazy. Multibooki jako pomoc dydaktyczna na lekcji religii stanowią argument za wykorzystywaniem innowacyjnych technik w procesie nauczania.

Rozwój technologii informatycznych, otworzył w stosunku do tradycyjnych, drukowanych podręczników szereg nowych możliwości wymiany doświadczeń edukacyjnych. Podręczniki w wersji elektronicznej zawierają bogate funkcje multimedialne, których nie można odnaleźć w tradycyjnych podręcznikach. Często zawierają nagrania tekstu czytanego przez lektora, animacje, muzykę, filmy i efekty dźwiękowe⁴². W ostatnim czasie dość popularne stały się zdigitalizowane podręczniki. E-podręcznik to tak skonstruowany podręcznik w wersji elektronicznej, by umożliwiał pełną interaktywność. Składa się z warstwy treściowej (zbieżnej z podręcznikiem tradycyjnym) oraz multimedialnej (interaktywnej, będącej niejako rozszerzeniem proponowanych w nich treści). Oferuje możliwości nauczania działającego na zasadzie „nauki przez zabawę” – dzięki swej atrakcyjnej formie angażuje ucznia. Można z niego korzystać zarówno za pomocą komputera, jak i telefonów komórkowych.

Elektroniczne podręczniki na pierwszy rzut oka wyglądają tak, jak zwykły skan podręcznika. Dzięki swojej interaktywności dają jednak mnóstwo dodatkowych możliwości: odsłuchania materiałów audio, obejrzenia filmów video powiązanych z tematem lekcji, pozwalają na wykorzystanie interaktywnych ilustracji, zdjęć oraz animacji, umożliwiają wyświetlenie interaktywnych map, osi czasu, wykresów, prezentacji (w tym również modeli 3D), odbywania wirtualnych spacerów czy przeprowadzania wirtualnych eksperymentów oraz wiele innych możliwości.

E-podręcznik to narzędzie, które pozwala mocno zaangażować ucznia w proces edukacyjny, dzięki czemu przyswajanie wiedzy może stać się prostsze, a sam uczeń osiągnie lepsze wyniki w nauce. Przewagą e-podręcznika nad jego papierową wersją powinno być znaczące wykorzystanie dostępnych technologii, jednak dobranych tak, by ułatwiały proces uczenia się, a nie były tylko atrakcyjne dla uczącego się, tj. by wyłącznie zachęcały do korzystania z e-podręcznika postrzeganego jako element rozrywki, zabawy. Wymienione zalety i wady e-podręcznika obserwowane z perspektywy cyfrowych tubylców zależą m.in. od funkcji, jaka zostanie przypisana e-podręcznikowi⁴³.

Aplikacje

Spośród narzędzi cyfrowych stosowanych w nauczaniu, w tym na lekcjach religii, coraz większą popularnością cieszą się aplikacje mobilne. Aplikacja mobilna to oprogramowanie przeznaczone do urządzeń przenośnych (tabletów, telefonów komórkowych, smartfonów). Zastosowanie tego typu urządzeń na lekcji religii może wspomagać ucznia w procesie uczenia się, przyswajania wiedzy religijnej. Dzięki zastosowaniu wybranych aplikacji nauczyciel religii wprowadza nową jakość na lekcjach. Uczeń natomiast zamiast opanowywania w sposób pamięciowy treści może uczestniczyć w bardziej wielostronnym i skutecznym procesie uczenia się⁴⁴. Wykorzystywanie technologii informacyjnych podczas lekcji religii stanowi już część rzeczywistości szkolnej oraz nauki uczniów.

⁴² R. Lorens, *E-podręczniki...*, jw.

⁴³ A. Kamińska, *E-podręcznik jako środek edukacyjny przeznaczony dla pokolenia cyfrowych tubylców*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika” 2016, nr 12, s. 87-89.

⁴⁴ K. Wieczorkowski, *Multimedia w nauczaniu...*, s. 434.

Wybrane strony i portale internetowe

Portal internetowy to serwis informacyjny, wielotematyczny poszerzony o różnorodne funkcje internetowe. Zawiera on dodatkowe informacje, które dotyczą szerokiego grona odbiorców. Atutem portali internetowych są komunikatory: czaty, fora, skrzynki pocztowe czy mechanizmy wyszukiwania informacji. Wśród wielu propozycji stron i portali chrześcijańskich dostępnych w sieci należy wyróżnić te, które mogą stanowić pomoc dydaktyczną dla nauczycieli religii oraz inspirować do podejmowania misji ewangelizacyjnej.

W świecie wirtualnym dokonuje się wymiana myśli, poglądów dotyczących wiary czy głoszenie świadectwa. Technologie informacyjne mogą służyć wyjaśnieniu rytów sakramentów, obrzędów liturgicznych oraz pogłębieniu wiedzy z zakresu teologii⁴⁵. Stanowią narzędzia przekazujące katolickie zasady moralne m.in. poprzez ukazywanie życiorysów świętych i błogosławionych czy świadectw osób, które doświadczyły nawrócenia. Pełnią również funkcję wspomagającą katechezę w obszarze nauczania modlitwy czy wychowywania do misji ewangelizacyjnej czy katechetycznej. Media mogą wydatnie wspomóc katechezę na drodze komunikacji pośredniej, ale nie są w stanie zastąpić bezpośredniego, osobowego spotkania katechety i katechizowanych⁴⁶. Narzędzi jest oczywiście więcej, dlatego warto śledzić nowości na forach czy w sklepie z aplikacjami. Pamiętajmy, by narzędzia i treści dostosowywać do umiejętności oraz poziomu rozwoju naszych podopiecznych⁴⁷. Oto niektóre przykłady:

Kanały komunikacji z uczniami: Poczta elektroniczna; Dziennik elektroniczny; Chmura (Dropbox, Google Dysk, Microsoft One Drive); Komunikatory (Google Hangouts, Skype, Microsoft Teams, Google Meet, Zoom); Media społecznościowe (Messenger, WhatsApp).

Strony internetowe zawierające pomoce dydaktyczne dla katechetów: Biblioteka Natana (<http://biblioteka.natan.pl>); Katecheza.papierolot.com (<http://www.katecheza.papierolot.com>); Portal katechetyczny (<https://portalkatechetyczny.pl>); Bibliadladieci.com (<http://bibliadladieci.com>); eKatecheza (<http://www.ekatecheza.pl>); Centrum Edukacji Katechetycznej (<https://www.katechizmy.com.pl>); KULkat (<https://kulkat.pl/>); Katecheza Lublin (http://www.katecheza.lublin.pl/katecheza/index/gru_id/35); Strefa katechety Święty Wojciech (<https://www.swietywojciech.pl/Strefa-katechety>); Strefa katechety JEDNOŚĆ (<https://wydawnictwokatechetyczne.pl>); Serwis katechetyczny Wydawnictwa WAM (<https://www.katechizmy.pl/>).

Blogi: Blog Natana (<http://katechezanatana.pl/kategorie/blog/>); Studniakatechety.blogspot.com (<http://studniakatechety.blogspot.com>); Katechezawizualna.pl (<http://katechezawizualna.pl>); Maluchynareligii.blogspot.com (<http://maluchynareligii.blogspot.com>); Alanapustyni.blogspot.com (<http://alanapustyni.blogspot.com>);

⁴⁵ P. Mąkosa, *Miejsce i rola współczesnych mediów...*, s. 120.

⁴⁶ P. Tarliński, *Katecheza w mediach*, w: *Wokół katechezy posoborowej*, red. R. Chałupniak i in., Opole 2004, s. 241; D. Fołtyn, *Zdalne nauczanie religii...*, jw.

⁴⁷ M. Frasunkiewicz, *Przewodnik po e-szkole*, „Dyrektor szkoły». Miesięcznik kierowniczej kadry oświatowej” 2020, t. 317, nr 5.

Grupa na Facebooku: Katecheza z pomysłem (https://www.facebook.com/groups/katechezazpomyslem/?ref=nf_target&fref=nf).

Programy telewizyjne i materiały filmowe, które można wykorzystać w zdalnym nauczaniu religii: Dla młodzieży: „Katecheza bez granic” – projekt Koła Naukowego Katechetów UKSW

Zakończenie

Współczesne technologie informacyjne jako narzędzia stanowią niewymierną pomoc dydaktyczną dla nauczycieli religii. Dzięki wykorzystywaniu różnych nowych aplikacji, programów, stron internetowych czy portali społecznościowych lekcja religii wychodzi naprzeciw zapotrzebowaniu ze strony dzieci i młodzieży. Lekcja ta zyskuje na innowacyjności i atrakcyjności. Nauczyciele, planując zajęcia z uczniami oraz wykorzystanie różnych środków dydaktycznych, muszą dostosować je do podstawy programowej. Dzięki zastosowaniu najnowszych środków dydaktycznych, jakimi są komputer i tablica interaktywna, nauczyciel ma możliwość uatrakcyjnić zajęcia, lepiej i bardziej przejrzysto wyjaśnić różne zagadnienia. Takie rozwiązanie daje większe możliwości edukacyjne niż zwykłe przekazywanie treści, poprawia jakość kształcenia. Nowe media, nowe technologie stworzyły dla edukacji więcej szans, które nauczyciele powinni wykorzystywać. Istnieje potrzeba stałego doskazywania nauczycieli religii poprzez uczestnictwo w warsztatach i konferencjach związanych z nowymi przestrzeniami katechetycznego oddziaływania.

Bibliografia

- Benedykt XVI, *„Portale społecznościowe: bramy prawdy / wiary, nowe przestrzenie dla ewangelizacji”*. Orędzie na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Watykan, 24 stycznia 2013 r.
- Buchta R., Kaczmarek R., Mandrysz S., *Szkolne nauczanie religii i katecheza wobec Covid 19*, <https://wk.archidiecezjakatowicka.pl/images/2021/pandemia.pdf>, dostęp online: 26.11.2021.
- Cichocki A., *Wymiary kompetencji informacyjno-medialnych nauczyciela*, w: *Media elektroniczne w życiu dziecka w kontekście wartości wychowawczych oraz zagrożeń*, red. J. Izdebska, Białystok 2008.
- Ciemcioch K., *Tablica interaktywna – nowoczesny środek dydaktyczny – wsparciem w edukacji wczesnoszkolnej (i nie tylko)*, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_19265_kp_2016_1_6_113/c/113-104.pdf, dostęp online 26.11.2021.
- Dąbkowska-Wilczek M., *Wykorzystanie tablic interaktywnych w praktyce – cz. I*, <https://www.e-korepetycje.net/artikuly/wykorzystanie-tablic-interaktywnych-w-praktyce-cz-1>, dostęp online: 26.11.2021.
- Dziedzic M., *Wybrane aspekty stosowania technologii mobilnych w edukacji językowej*, w: *Społeczeństwo. Edukacja. Język*, t. 3, red. J. Piekarski, A. Nowacka, E. Chojnacka, L. Tomaszewska, A. Grażul-Luft, A. Araucz, Płock 2015.
- Fołtyn D., *Wychowanie dzieci i młodzieży do odpowiedzialnego korzystania ze środków społecznego przekazu*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2019 nr 1 (73).
- Fołtyn D., *Człowiek wobec mediów. Media wobec człowieka*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2020 nr 1 (77).
- Fołtyn D., *Zdalne nauczanie religii w czasie epidemii COVID-19. Studium teoretyczne*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2020 nr 3-4 (78-79).
- Fołtyn D., *Środowisko cyfrowe jako naturalny obszar funkcjonowania współczesnego człowieka w świetle nowego Dyrektorium o katechizacji*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2021 nr 1 (81).
- Forkiewicz-Borkowska M., *Wszystko w jednym*, „Głos Nauczycielski” 2013, nr 37.

- Frasunkiewicz M., *Przewodnik po e-szkole*, „Dyrektor szkoły». Miesięcznik kierowniczej kadry oświatowej” 2020, t. 317, nr 5.
- Godawa G., Kutek-Sładek K., *Zdalne nauczanie w sytuacji pandemii covid-19 w opinii rodziców uczniów szkół podstawowych*, „Roczniki Pedagogiczne” 2020, t. 12 (48), nr 4.
- Greczyło T., *Tablica multimedialna a zdalne nauczanie*, <https://warsztatpracynauczycieli.blogspot.com/2020/10/tablica-multimedialna-zdalne-nauczanie.html>, dostęp online: 26.11.2021.
- Hojnacki L., *Mobilna edukacja. M-LEARNING, czyli (r)ewolucja w nauczaniu. Przewodnik dla nauczycieli*, Warszawa 2011.
- Hojnacki L., *Pokolenie m-learningu – nowe wyzwanie dla szkoły*, „E-mentor” 2006, t. 13, nr 1.
- Instrukcja metodyczna dla nauczycieli. Tablica interaktywna SMART Board (modele SB640, SB660, SB680, SB690)*, plik PDF, <http://www.tablice.net.pl/szkolenia/>, dostęp online: 22.01.2013.
- Iwanicka A., *Cyberprzestrzeń jako miejsce nowej edukacji medialnej*, w: *Media - Edukacja - Kultura. W stronę edukacji medialnej*, red. W. Skrzydlewski, S. Dylak, Poznań-Rzeszów 2012.
- Jakubczak B., *Kształcenie zdalne przez Internet jako urzeczywistnienie idei edukacji bez granic*, <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/1027/1/BJakubczak2.pdf>, dostęp online: 26.11.2021.
- Jakubczak B., *Projektowanie zajęć dydaktycznych z wykorzystaniem tablicy interaktywnej SMART Board*, https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/10837/1/BozenaJakubczak_tablice_interaktywne1.pdf, dostęp online: 26.11.2021.
- Jan Paweł II, „*Misja Kościoła w erze komputerów*”. Orędzie na 24. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Watykan, 24 stycznia 1990 r.
- Jan Paweł II, „*Szybki rozwój*”. List apostolski do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu, Watykan, 24 stycznia 2005 r.
- Kamińska A., *E-podręcznik jako środek edukacyjny przeznaczony dla pokolenia cyfrowych tubylców*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika” 2016, nr 12.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.
- Korzan D., *Ewolucja kształcenia zdalnego*, <http://www.korzan.edu.pl/pdf/zdalne.pdf>, dostęp online: 26.11.2021.
- Kowaluk-Romanek M., *Nowoczesne technologie w edukacji – kompetentny nauczyciel potrzebny od zaraz*, w: *Nowoczesne media w przestrzeniach edukacyjnych*, red. W. Czerski, R. Wawer, Lublin 2015.
- Leksykon e-nauczania*, red. R. Tadeusiewicz, R.S. Choraś, R. Rudowski, Łódź 2007.
- Lewicka-Mroczek E., Krajka J., *Kompetencje uczenia się i kompetencje informatyczne jako metakompetencje w procesie uczenia się języka obcego – o rozwijaniu kompetencji kluczowych dzieci*, „Poliglota” 2011, t. 13, nr 1.
- Lorens R., *E-podręczniki. Czy warto je stosować w nauczaniu?*, <https://www.mac.pl/z-klasa-ekspert/e-podreczniki-czy-warto-je-stosowac-w-nauczaniu>, dostęp online: 26.11.2021.
- Majkut-Czarnota B., *Kompetencje informatyczne nauczycieli klas I-III w reformowanej szkole*, w: *Kompetencje nauczycieli w reformowanej szkole*, red. M.T. Michalewska, Katowice 2003.
- Makosa P., *Miejsce i rola współczesnych mediów w katechezie*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 2013, t. 60, nr 5.
- Niwiński A., *Środki informatyczne w katechetycznej działalności Kościoła*, Kraków 2004.
- Panuś T., *Formacja nauczycieli religii katolickiej w Polsce*, „Studia Katechetyczne” 2010, nr 1.
- Pezda A., *Koniec epoki kredy*, Warszawa 2011.
- Programy i aplikacje do zadań interaktywnych. LearningApps*, <https://webowadbp.wixsite.com/interaktywne-zadania/learningapps>, dostęp online: 26.11.2021.
- Sankowski D., *Nowe technologie informatyczne w służbie edukacji szkolnej*, „Automatyka” 2007, t. 11, z. 3, s. 460.

Stanisławska A.K., *Różnice i podobieństwa, zalety i słabości nauczania przez Internet versus nauczanie tradycyjne*, w: *Konferencja szkoleniowa „E-learning w szkolnictwie wyższym”*. Bydgoszcz 2003.

Strykowski W., *Kompetencje medialne: pojęcie, obszary, formy kształcenia*, w: *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy*, red. W. Strykowski, W. Skrzydlewski, Poznań 2004.

Strykowski W., Strykowska J., Pieluchowski J., *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Poznań 2003.

Tanaś M., *Pedagogika a środki informatyczne i media*, Kraków 2004.

Tarliński P., *Katecheza w mediach*, w: *Wokół katechezy posoborowej*, red. R. Chałupniak i in., Opole 2004.

Wieczorkowski K., *Multimedia w nauczaniu*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. III, red. T. Pilch, Warszawa 2003.

Zellma A., *Aktywność nauczyciela religii w przeciwdziałaniu agresji elektronicznej wśród młodzieży*, „Studia Elbląskie” 2014, nr 15.

Zellma A., *Edukacyjne i społecznościowe portale jako nowe przestrzenie w warsztacie pracy i doskonalenia kreatywnego nauczyciela religii*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 2012, t. 59, nr 4.

Zellma A., *Kompetencje nauczyciela religii jako perspektywa efektywności edukacyjnej*, „Katecheta” 2009, nr 6.

Zellma A., *Wielorakie kompetencje nauczyciela religii jako obiecująca perspektywa efektywności edukacyjnej*, <https://www.katecheta.pl/Archiwum/2009/Katecheta-7-2009/VERBA-DOCENT/Wielorakie-kompetencje-nauczyciela-religii-jako-obiecujaca-perspektywa-efektywnosci-edukacyjnej>, dostęp online: 26.11.2021.

Katecheza dzieci i młodzieży w czasie pandemii Covid-19

Streszczenie

Pandemia Covid-19 wymusiła konieczność prowadzenia nauczania na odległość a związana z nią izolacja ludzi spowodowała okresowe zamknięcie placówek oświatowych. Nauczyciele i uczniowie musieli przystosować się do nowej sytuacji – nauczania wirtualnego za pomocą nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Można powiedzieć, że pandemia przyspieszyła proces zastosowania współczesnych technologii informacyjnych w procesie nauczania-uczenia się. Sytuacja ta dotknęła również nauczycieli religii (katechetów) oraz dzieci i młodzieży przez nich katechizowanych. Musieli się oni przyzwyczaić do tego, iż w tym momencie miejscem katechizacji stanie się cyberprzestrzeń, a nie świat realny – katecheza w szkole. O ile dla uczniów świat wirtualny stanowi obecnie część rzeczywistości, o tyle dla pedagogów może on stwarzać pewne wyzwanie. W niniejszym artykule zostały przeanalizowane nowe technologie informacyjne w służbie katechezy. Ukazano potrzebę pogłębienia kompetencji informacyjnych nauczyciela religii oraz podano przykłady zastosowania narzędzi cyfrowych na lekcjach religii. Nowe technologie stworzyły dla edukacji i katechezy szkolnej więcej szans przybliżenia zbawczej prawdy, które nauczyciele religii powinni z pożytkiem wykorzystywać.

Słowa klucze: katecheza, szkoła, pandemia, multimedia, nowe technologie informacyjne.